



Német nemzetiségi gyermekkultúra

Klein Ágnes

Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar
(PTE KPVK), Illyés Gyula Pedagógusképző Intézet, Pedagógiai és Pszichológia Tanszék

Absztrakt

Jelen tanulmány a gyermekkultúra fogalom és kutatás nemzetközi irányzatai alapján mutatja be és vizsgálja a magyarországi német nemzetiség gyermekkultúráját, annak elemeit. Fontos kérdés a tradíció és a modernitás egymáshoz való viszonya és a kettő aránya. Ezek alapján az írás célja egy átfogó kép nyújtása a magyarországi németek gyermekkultúrájáról.

Kulcsszavak: gyermekkultúra, német nemzetiségi gyermekkultúra területei, modernitás és hagyományőrzés

A gyermekkultúra fogalom körülhatárolása

A mindennapi életben a *kultúra* szót olyan sokféle jelentésben és összefüggésben használják, a jelentése olyannyira kibővült, hogy meghatározása szinte lehetetlen. Ez abban is megmutatkozik, hogy a *kultúra* számtalan összetétel – például mindennapi kultúra, vitakultúra, étkezési kultúra, rajongói kultúra, vállalati kultúra, futballkultúra, populáris kultúra, szubkultúra és számos más összetétel (például kultúrtáj, kulturális technikák, politikai kultúra) – idiomatikus alkotóelemévé vált. A *kultúrát* az emberek által létrehozott eszmék, gondolkodási formák, érzésmódok, értékek és jelentések teljes komplexumaként értelmezzük, amely szimbólumrendszerekben materializálódik. Ennek alapján nemcsak a materiális (például művészi) kifejezési formák számítanak a kultúra részének, hanem azok a társadalmi intézmények és mentális diszpozíciók is, amelyek az ilyen tárgyak előállítását egyáltalán lehetővé teszik. A *kultúra* ilyen jellegű szemiotikai koncepciója tehát figyelembe veszi azt a felismerést, hogy a kultúrák tárgyi oldaluk mellett, társadalmi és mentális dimenzióval egyaránt rendelkeznek (Posner, 2003).

A kultúra egyik területe a gyermekek kultúrája, azonban ez semmiképpen sem jelent egy perempozíciót a felnőttekhez képest, önálló területről beszélünk. A gyermekkor sem fogható fel átmeneti életszakaszként, hiszen „a gyermek születése óta része egy adott közösségnek, egy olyan önálló, sajátos életformán keresztül, amelyen át a felnőttekkel kollektívan” kapcsolatba lép (Honig, 2008, p. 53).



Az 1970-es évektől a gyermekek autonómiája áll a gyermekkultúrára irányuló kutatások középpontjában, amelynek alapját az önszocializáció fogalma jelenti. Ez a gyerekek önállóságát hangsúlyozza, azt a feltételezi, hogy a gyerekek a saját nevelési folyamatuk aktív részesei és alakítói. A folyamat egyik, talán legszemléletesebb előzménye a Németországban az 1960-as évek végén megjelenő úgynevezett Kinderladen-mozgalom, amely legfontosabb célja a nők függetlenítése mellett, az antiautoritárius nevelési stílus meghonosítása volt. Hangsúlyozza, hogy egy önmagát szabályozni képes gyermek nem egy magára hagyott gyermek, igényeit akkor tudja irányítani, érdekeinek érvényesítését megtanulni, ha egy stabil kapcsolatkeret védeltségében lehet. A gyermekek ugyan a felnőttek szeme előtt szocializálódnak, azonban a viselkedés szabályait, korlátait, a kapcsolatok alakítását önmaguk végzik. Ennek következménye, hogy ugyan a gyermekek a kapott kulturális javakat átveszik, ám azokat részben továbbadják, részben átformálják és kiegészítik (Seifert, 1970).

A gyermekek mint a kultúra és a kulturális (re)produkció ügynökei jelentenek ma, akik megkapják, alakítják és továbbítják a kultúrát. A legújabb kutatások, amelyek „az etnometodológia alapján a kulturanalitikus vonások mentén vizsgálják a gyermekkultúrát, megállapítják, hogy a gyermekek kompetens alakítói, konstruktorai szociális valóságuknak, alkotói, résztvevői és tagjai saját kultúrájuknak” (Kelle-Breidenstein, 1999, p. 98; Honig, 1999, p. 132). Igyekeznek értelmezni a felnőttek szimbólumait, jeleit, de saját értelmezési mintáikon keresztül, amelyek „csak a csoport tagjai számára érthetőek, és amelyek révén lehatárolják magukat a felnőttek világától” (Liegle, 2003, p. 23). Tomasello (2002) szerint a „kulturális kocsiemelő” hatása működik, amikor minden generáció által újabb és újabb tudással és kulturális képességgel bővül a már rendelkezésre álló javak területe. Az emberi és állati viselkedés közötti jelentőség abban is megnyilvánul, hogy bár az állatok, például a majmok is képesek utánozni, de az emberek egyedülállóak abban, hogy bár ők is minták utánzása során sajátítanak el, ám ennek során céljaik vannak. Mivel tükörképszerűen utánoznak, néha véletlen eredményeket képesek elérni, ami egy másik cél vagy az eredeti célhoz hozzásegítő rész cél eléréséhez vezet. A felnőttek és a társadalom felelősségét a gyermekek életében hangsúlyozza Mintz (2006) *Huck's raft* című könyvében, amikor kijelenti, hogy „a gyermekkort a társadalom, a kor és a körülmények elkerülhetetlenül alakítják és korlátozzák” (Mintz, 2006, p. 5). A mű a gyermekkor változását kíséri végig az Egyesült Államok történelmének sodrában.

A társadalom különböző szintjeit és a gyermekek helyét ezeken a szinteken szemlélteti Bronfenbrenner (1979) humánökológiai modellje. A társadalom a fenti modell alapján négy rendszerre oszlik: a mikro-, a mezo-, az exo- és a makroszisztemre. A mikrorendszer a közvetlen környezet, amelyben a gyermek él családtagjaival, gondozóival, az iskolájuk vagy óvodájuk is itt található. A mezorendszer már tágabb körben tartalmazza a gyermeki mikrorendszer egyes elemeinek beágyazottságát. Az exorendszer szintje magába foglalja a többi embert és helyet, akivel a gyermek ugyan nem gyak-

ran, de kölcsönhatásba lép, de ettől függetlenül még mindig nagy hatással van rá, például a szülők munkahelye. A makrorendszer, amely a legnagyobb és legtávolabbi csoport, ám ettől függetlenül meghatározó a gyermek élete számára, hiszen itt születnek a döntések a kulturális értékekről, a gazdasági kérdésekről, a háborúkról és más társadalmi kérdésekről. Bronfenbrenner a társadalmi rendszerek egymással összefüggő hálóját az adott kor kereteiben elhelyezve értelmezi. Az egész egység pozitívan vagy negatívan befolyásolja a gyermeket. Az egyes egységek egymással interakcióban állnak, ezekben a gyermek aktívan vesz részt (Bronfenbrenner & Ceci, 1994). A gyermek biológiailag adott potenciálját a környezettel zajló megisméltlődő interakciók révén tudja majd kibontakoztatni. A közvetlen ható, a gyermeket leginkább befolyásoló kölcsönhatások a mikrorendszerben történnek.

A kutatások interdiszciplináris voltát tükrözik azok a témák és a kapcsolódó tudományterületek, amelyek a gyermekkor minden szegmensét felölelik, mint pszichológia, pedagógia, szociológia, jog, orvostudomány stb. Számos képviselője a hazai- és a nemzetközi gyermekkultúra-kutatásnak egyetért azzal a gondolattal, hogy a gyermekek élethelyzete (például a gyermekszegénység), jogai, valamint a gyermekkultúra kutatások is sok fejleszteni valót kívánnak még (Jenkins, 1998; Sándor, 2013; Kolosai, 2016). A gyermekkultúra kutatások abban a felfogásban képviselhetők, amennyiben a gyermekekről szóló kutatások egyben a gyermekekért történnek.

A gyermekkultúra témái

A *gyermekkultúra* kifejezést a *The Children's Culture Reader* címen megjelent kötet tette népszerűvé. A Henry Jenkins (1998) által szerkesztett gyűjteményben különböző területekkel foglalkozó kutatók jelentettek meg írásokat arról, hogy mit jelent a gyermekkor, milyen kulturális témák köthetnek ehhez a korhoz. Jenkins (1998) a következő témákat helyezi középpontba, amikor a gyermekkultúra kérdéskörét tárgyalja: „hogyan határozza meg a kultúránk, hogy mit jelent a gyermek, hogyan befolyásolják a felnőtt intézmények a gyermekek életét, és hogyan alakítják ki a gyerekek kulturális- és társadalmi identitását”. (Jenkins, 1998, p. 3).

Közös a tanulmányokban, hogy a gyermekeket saját kultúrájuk alakításában aktív résztvevőknek tartják. A *Gyermekkori ártatlanság és más modern mítoszok* című bevezetőben Jenkins (1998, p. 3) a következő kettősségre utal: hogyan valósulhat meg párhuzamosan „a gyermekek aktivitása és a felnőttek intézményeinek befolyása a gyermekek életére, valamint ez hogyan alakítja a gyermekek kulturális és társadalmi identitását”. Majd esszéje végén megjegyzi: „A könyv olyan kulturális elemzési módokat keres, amelyek nem csupán a felnőttkori hatalommal szembeni ellenállást ünneplik, hanem olyan eszközöket biztosítanak a gyermekeknek, amelyek saját politikai napirendjük megvalósításához vagy saját kultúrájuk kialakításához szükségesek” (Jenkins, 1998, p. 30). Jenkins (1998) gyermekkultúra-kutatásának fő témái közé

tartoznak a gyermekek mint médiafogyasztók, a videojáték-tanulmányok, illetve a médiakereskedelemtől szóló viták. A gyermekek médiafogyasztási szokásainak vizsgálata nem csupán az amerikai kutatás középpontját alkotja, európai tanulmányok¹ egyaránt a gyermekkultúra egyik központi kutatási területének tartják.

A kulturális élet egy adott térben játszódik, speciálisan kialakított terek jelennek meg gyermekek számára is. Gondoljunk az első szocializációs színtérre, a gyerekszobára, az óvodára, iskolára, játszóházakra. Bourdieu (1991, p. 32) hangsúlyozza, hogy a „habitás felelős a habitusért”. Egy példával szemléltetve az előbbi állítást: munkásosztályba tartozó fiatalok többet tartózkodnak az utcán, köztereken, a lányok kevesebbet, mint a fiúk. A kulturális tér nem egyszerűen létrejön, hanem kialakítják individuális és kollektív kulturális tevékenység által. Ma olyan, a világot átölelő kulturális térről beszélünk a tömegközlekedés, internet segítségével, amely közös valódi vagy virtuális tereket alkot világszinten fiatalok és egyre inkább gyerekek számára is. Sloterdijk (2005) azt hangsúlyozza, hogy ebben az új térben az új jelen lenni, aki ki tudja fizetni a belépés költségeit. Azok a gyerekek, akik számára a szülei kifizetik a szükséges belépőt, részt vehetnek a számukra felkínált fogyasztási folyamatban. Aki számára nem, az kimarad a gyermekkultúra kínálta lehetőségei jó részéből, tovább növelve a már fennálló különbségeket gyermek és gyermek, gyermekkor és gyermekkor között.

Jenkins (1998) és Mintz (2006) egyaránt hangsúlyozzák, hogy a gyermekkor értékelése korfüggő, és az adott időszakban megjelenő konfliktusok, értékek, célok és elvárások függvényében releváns. A gyermekkultúra természetesen része az egyetemes-, nemzeti- és közösségi kultúrának, ezekbe beágyazódva, egymással szoros kapcsolatban jelenik meg, sokféle módon hatva egymásra. A gyermekkultúra a gyermekek élete köré szerveződik, átfonja a gyermekkor, magába foglalja mindazokat a tevékenységeket, melyek a gyermekek érdeklődésére számot tarthatnak a tudomány, művészet, játék és a mindennapok tevékenységeinek területén. Általában a gyermekkultúra közvetítő rendszerének első helyszíne a család, amely biztosítja az első találkozást (Jenkins, 1998; Mintz, 2006).

Kultúra gyermekeknek vagy gyermekektől?

Ez a kérdés a gyermekkultúra-kutatás egyik sarokkövét alkotja évtizedek óta. A felnőttek által számukra elkészített termékek egyre inkább dominálnak napjainkban, nem véletlenül aggódnak szülők és pedagógusok, és féltik az új generációkat attól, hogy a kommerciális fogyasztás könnyű áldozataivá válnak. Kérdés persze, hogy ezt a kultúrát elfogadjuk-e gyermekkultúrának, hiszen a gyermekkultúra onnan indul – ahogyan ez több megközelítésben is a fókuszba került –, ahol a gyermekek mint alkotók vesznek részt annak

¹ https://izi.br.de/deutsch/publikation/televizion/15_2002_2/hengst15_2.pdf (2023. 10. 05.)

kialakításában. Az ilyen típusú kreatív, kulturális alkotást megfigyelhetjük a gyermekek mindennapos tevékenységeiben, például a játék során, saját életterük alakításakor, egy-egy általuk megélt film, mese konstruálásakor. Horn (1999) ezt a jelenséget úgy fogalmazza meg, hogy a gyermekek kultúrája egy saját életformát képez, amely kollektív viszonyba lép a felnőttekével. Horn leírása éppen arra a kettősségre utal, amely a gyermekkultúra esszenciáját alkotja, azaz a gyermek nemcsak a felnőttkultúra tárgya, hanem annak alkotója, alanya. Az ENSZ 31. paragrafusának 1. és 2. bekezdései hangsúlyozzák a gyermekek jogát a részvételre a kulturális és művészeti életben, hiszen a bőséges és változatos kulturális kínálat garanciája annak, hogy a gyermekek a társadalom intellektuális javainak birtokába kerülhetnek, ami által erősödik az együvé tartozás érzése, és kialakulhat egy közös identitás².

Nem véletlen, hogy ma egyre inkább az önállósodás és az egyre korábbi függetlenedés jellemzi a gyermekkort. A megnövekedett lehetőségek, a hozzáférés a médiapiac területén az új szolgáltatásokhoz, - gyakran gyorsabban adaptálva az új ismereteket, mint a felnőttek -, a tradicionális függőségi viszonyok megszűnését eredményezi azon gyermekek számára, akik a fogyasztói és szolgáltatói társadalmakban nőnek fel.

Ebben a keretrendszerben a gyermekek aktív társadalmi kapcsolatokat építenek ki, melyek megjelennek informális hálózataikban, miközben a gyermekkultúra önállósodási folyamatára hívják fel a figyelmet. Ez köszönhető egyfelől a fogyasztó- és kultúraiparnak, de a felnőttek azon törekvésének is, hogy egyre korábban akarnak önálló gyermekeket nevelni. A fentiek alapján elmondhatjuk, hogy a gyermekkultúra az elektronikus eszközök alkalmazása miatt felnőttmentes lett. Olyan fórumok alakultak ki a virtuális térben, amelyek korosztályhoz kötöttek. Azonban továbbra is vannak kulturális viták a családokon belül az egyes generációk között, különös hangsúllyal a médiafogyasztás szokásaira (Horn, 1999).

A német nemzetiségi gyermekkultúra háttere

Amennyiben különböző kulturális háttérrel rendelkező személyek, csoportok közötti találkozásból eredő, kulturális és pszichológiai változások miatt, egy másik kultúrával kerülnek kapcsolatba, akkor *akkulturációról* beszélhetünk (Berry, 2003; Berry & Sam, 2016). A magyarországi németek egy autochton kisebbség, akik többsége a 18. század elején települt be a török megszállás alól felszabadított, elpusztított, lakatlan területekre, hogy azokat felépítse. Folyamatosan nehézségekkel szembesültek, a természet által okozott nehézségeket követték a gazdasági és társadalmi-politikai jellegűek. A magyarországi németek a zárt falusi közösségek nyitásával fokozatosan integrálódtak, adaptálódtak a többségi, magyar nemzethez. A magyarországi

² <https://www.kinderrechtskonvention.info/recht-auf-altersgemeinsame-freizeitbeschaeftigungrecht-auf-spielen-3654/> (2023. 10. 05.)

nemzeti kisebbségek nyelvmegtartását támogató tényezők a család homogenitása, az azonos nemzetiségű élettárs és a falusi élet voltak, amelyek lehetővé tették a német nyelvjárás használatát nem csak a magánszférában, hanem 1945 előtt a közsférában is.

A település egysége, az endogámia volt a nyelvmegőrzés legerősebb tényezője, ami azonban a második világháború után elégtelennek bizonyult. Egyrészt a második világháború utáni kitelepítés heterogénné tette az addig zárt falvakat, másrészt a helyi munkahelyek megszűnése tovább bomlasztotta a közösségeket, akik nyelvüket nem használhatták nyilvánosan, ami viszszaeszközött a családi élet színterébe, hogy aztán onnan is eltűnjön.

A hazai német nyelv és kultúra ápolása, ami lehetővé tette volna a nemzetiségi nyelv fennmaradását 1945 után, teljes mértékben hiányzott az intézményi hálózatból. Ahogyan ezt az 1. számú táblázat is mutatja azoknak a száma, akik a 2. világháborút követően magukat német anyanyelvűnek vagy a német nemzetiséghez tartozónak vallották, drasztikusan lecsökkent. Az első és fokozatos enyhülést az 1950-es és 60-as évek hozták. Megjelenhettek a nemzetiségi szervezetek és megkezdődött a nemzetiségi nevelési és oktatási rendszer kiépítése. Mire azonban az egy évtizedet követő tiltást követően ezek újra létezhetek volna, nem igazán volt lehetőség az újrakezdésre, az eltelt idő áthidalására. A német identitást magukénak vallók száma 1980 óta szinte folyamatosan növekszik. Kivétel az utolsó népszámlálás végeredménye, ahol több, mint 30 000-rel kevesebben vallották magukat a hazai németiséghez tartozónak. Kérdés persze, hogy a folyamat milyen irányban folytatódik. A német nyelvet anyanyelvként beszélők száma folyamatosan csökken.

1. táblázat

Magyarországi németek a statisztikában (Rutsch & Seewann, 2014, p. 176) – A 2022-es népszámlálás eredménye³

| Népszámlálás éve | Össznépesség Magyarországon (fő) | Német mint anyanyelv (fő) | Német nemzetiséghez tartozás (fő) |
|------------------|----------------------------------|---------------------------|-----------------------------------|
| 1941 | 9.316.074 | 477.057 | 303.419 |
| 1949 | 9.204.799 | 22.455 | 2.617 |
| 1960 | 9.9610.044 | 50.765 | - |
| 1970 | 10.322.099 | 35.594 | - |
| 1980 | 10.709.463 | 31.231 | 11.310 |
| 1990 | 10.374.823 | 37.511 | 30.824 |
| 2001 | 10.198.315 | 33.792 | 120.344 |
| 2011 | 9.937.628 | 38.248 | 131.951 |
| 2022 | 9.603.634 | 28.473 | 98.402 |

³ <https://nepszamlalas2022.ksh.hu/adatbazis/> (2023. 10. 05.)

A politikai nyitás után a dialektusok eróziója már nem volt megállítható, de az új politikai légkör és a nyitás megváltoztatta a német standard nyelv tanulásának lehetőségeit és fontosságát (Klein, 2011). A fentiekben leírtak következménye, hogy a nemzetiségi óvodákban a 21. századra már csak a gyermekek 0,25%-a beszéli anyanyelvként a nyelvjárást és 0,75%-a a német nyelv standard változatát (Klein, 2007, p. 25). Az óvodák és iskolák részben átvették a német nyelv átadásának és a kettős identitás kialakításának feladatát. A képzett pedagógusok kulcsszerepet játszanak a folytatásban, hiszen a kisebbség fennmaradása nagyban függ az oktatási rendszertől.

A következő fejezetben azt fogjuk áttekinteni, hogy milyen területei vannak Magyarországon a német nemzetiségi gyermekkultúrának. Figyelembe véve egyfelől azt, hogy a magyarországi német gyermekek a magyar kultúra részesei is, sőt a nyelvtudás miatt ebben tudnak igazából kiteljesedni. Másfelől pedig, mennyire tudnak alkotóan részt venni a kultúra reprodukálásában. Egyáltalán, milyen lehetőségeik vannak, hiszen mint láttuk, a családi átörökítés német nyelven kis mértékben működik. Ezt igazolja a következő kutatás eredménye is. A nyelvesztéssel együtt jár az olyan gyerekjátékok (például lovagoltatók, becéző játékok) eltűnése is, amelyek a beszédhez, az élő nyelvhez kapcsolódnak. A játékok átadásának folyamatát nyilván nem csak a nyelvesztés befolyásolja, hanem azok a gazdasági és technikai változások is, amiknek egyik következménye az életmódváltozás.

2. táblázat

Szülők és gyermekek játékk ismeretei (Bús & Klein, 2008, p. 24)

| szülők és gyermekek közös játéka | szülő | gyermek |
|----------------------------------|-------|---------|
| altatók | 73% | 27% |
| tapsolók | 72% | 28% |
| ujj-játékok | 68% | 32% |
| becézők | 85% | 15% |
| lovagoltatók | 72% | 28% |
| rímek, mondókák | 76% | 24% |
| kiszámolók | 75% | 25% |
| nyelvtörők | 89% | 11% |

A nemzetiségi óvodákba járó gyermekek szüleit kérdezték német nyelvű (köznyelvi német vagy nyelvjárási) játéktípus-ismereteikről, valamint arról, hogy ezek közül melyeket adták át a gyermekeiknek. A kutatás eredménye szerint, a szülők által ismert mondókák és játékok az óvodából vagy az iskolából származnak (Bús & Klein, 2008). Ha a család funkciója megkérdőjelezhető a kulturális hagyományozásban, akkor a nevelési, oktatási és egyéb intézmények, mint például művelődési központok, színházak, múzeumok, tanösvények, rendezvények vagy a könyvtár kulcsszerepet játszanak a kisebbségek kultúrájának és nyelvének megtartásában.

A német nemzetiségi gyermekkultúra megjelenési formái

Jelen fejezetben a magyarországi német kultúra megjelenési területeit csoportpontokra osztva tekintjük át a szerzői, a célközönsége alapján, továbbá azon keresztül, hogy milyen ismereteket közöl, valamint mely készségekre épít.

Nyelvápóolás

Számos formában, módon van lehetőség egy nyelv ápolására, jelen esetben egyértelműen határt szab ezeknek a nyelvtudás. Ennek ellenére számos terület ölel át a német nyelv alkalmazása. Különösen érdekes a magyarországi gyermekirodalom helyzete, jövője a már említett nyelvvesztésből kifolyólag (Klein & Márkus, 2020). A magyarországi német népi gyermekirodalomhoz kapcsolható mesék, mondókák, versek, dalok gyűjtése, mint Grete és Karl Horaktól a *Kinderlieder Reime und Spiele der Ungarndeutschen* (legújabb kiadás: 2014) című kötet, már a két világháború között kezdetét vette. A kötet példaértékű, hiszen egyrészt az első és legteljesebb országos gyűjtemény, továbbá ebben az időszakban még aktívan élt, virágzott, a gyermekek és felnőttek egyaránt hordozói voltak a gyermekkultúra ezen területének. A kötetet még ma is használják az oktatásban és nevelésben, valamint felépítése példaként szolgál további, hasonló tematikájú kötetek összeállításához. Ezt a hagyományt folytatta például Wild Katalin és Metzler Regine *Hoppe, hoppe Reiter* (1979) című kötete. Napjainkban reneszánszát éli az egyes községekben a helyi nyelvjárásban mondókák és versek gyűjtése. Számolva azzal a ténnyel, hogy bár a tradíció már nem él, csak a legidősebbek emlékezetében, de a dalok, versek és mondókák még feljegyezhetőek. A mondókák között vannak kisebbeknek szólók (például altatódalok és ujjjátékok) és vannak olyanok, amelyek célközönségét a nagyobb gyermekek, iskolások vagy akár a felnőttek képezik, (például: párosítók, időjárásra vonatkozóak, nevelési célzatúak, újévi jókívánságok, csúfolódók). Találunk közöttük olyan mondókákat is, amelyek a megélt kétnyelvűségről tanúskodnak.

A lírai műfaj mellett a próza is megtalálható a magyarországi német kultúrában népmesék, mondák formájában. Az 1984-ben megjelent *Teufelsgipfel* (Ördögcsúcs) című kötet magyar és német nyelven tartalmaz népmeséket, amelyeket Herger Ede gyűjtött Palgan/Palkonyán, Baranya megyében (Márkus, 2021). A mesék többnyire falusi miliőben játszódnak, az olvasó megismerheti a szegény falusiak életét. Karl Vargha és Rónai Béla 1973-ban jelentetett meg Budapesten egy mesekötetet *Der schlaue Bergmannsknappe* címmel, amely az előzőhöz hasonlóan Baranya megyei, csak éppen a mesékben a cselekmény helyszíne a föld alatti világ, az olvasó sziklákban, barlangokban, föld alatti vízfolyásokban, aknában barangol, és találkozik a képzelet által megalkotott mesehősökkel. Megismerhetjük a bányászok gondjait, vágyait, küzdelmeit és örömeit a kemény munka mellett. Az egyik legérdekesebb mesegyűjtemény 2011-ben jelent meg *Reigöd vum Weidepam. Kaanr*

Vrzählstickr von Mathilde Geizskopf címmel, Kán község (Nyugat-Baranya) német nyelvjárásában. A történeteket összegző és lejegyző Korb Angéla nagymamája, Mathilde Geizskopf meséit teszi közkincsé. A jól ismert Grimm-mesék változatai, mint például a Piroska, nem csak nyelviileg igazodnak a magyar valósághoz, bár kétségtelenül ez a legfeltűnőbb, hiszen a kötet egyik meséjének címe: *Piroschka*⁴.

Ezzel ellentétben Arnold Krisztina (2019) *Wolki és barátai* című kötete mecseknádasdi (Észak-Baranya) német dialektusban írt modern történeteket tartalmaz a gyermekek életének mindennapjaiból, mint például a saját szoba. A szerző által standard német változatban írt rímek és mesék is találhatóak. A kötet egyediségét adja, hogy a helyi német nyelvjárást alkalmazza a gyermekek mindennapjait érintő modern témákban, jelezve, hogy tájnyelven is meg lehet szólni, modern tartalmakat ki lehet fejezni.

A *Ragadj tollat! (Greift zur Feder)* felhívással 1972-ben újjáélesztett magyarországi német nyelvű irodalmat 1980-ban követte egy magyarországi szerzők műveiből összeállított német nyelvű gyermekirodalmi antológia *Igele-Bigele (Süni-büni)* címmel. A kötet számos témán ível át és foglalja össze azt, amit a magyarországi német gyermekirodalom a múlt század hetvenes évek végén és a nyolcvanas évek elején be tudott mutatni. A kötetet Koch Valéria szerkesztette, aki a gyermekversek, mondókák mellé az ifjúsági irodalom körébe tartozó verseket és novellákat is beillesztett a gyűjteménybe. Bár akkor még többen beszéltek német nyelvjárást, mégis a standard német nyelv jelent meg a kötetben. Josef Michaelis *Zauberhut (Varázscylinder)* című önálló kötete, amely 1991-ben jelent meg, a már feledésbe merülő magyarországi német gyermekirodalomra irányította újra a figyelmet. A szerző művének átütő sikerét bizonyítja a kötet számos kiadása és műveinek magyar nyelvű fordítása is, ami azt igazolja, hogy Magyarországon van igény német nyelvű, jó színvonalú gyermekirodalomra. Valóban rátalálunk a gyermekversek gazdag repertoárjára, a mondókákra, a kiszámolókra, nyelvtörőkre, altatókra, lírai formában megörökített versikékre, melyek a természeti jelenségeket hozzák a gyermekek közelébe szemléletesen, kalligrammok formájában. A szerző verseiben, elbeszéléseiben külön fejezetet szán az állatoknak. A kötet végén két monda (*Die Steinschnecken von Willand, Der verlorene Schatz*) található. Ez utóbbi monda címét viseli Michaelis 2008-ban megjelent kétnyelvű kötete (*Der verlorene Schatz Az elveszett kincs*), amely kilenc mesét és tizenöt mondát tartalmaz. Hogy a címadó monda kiválasztása több értelmezést is megengedhet, igazolja az első állatmese *Das Lamm und der Esel (A bárány meg a szamár)*. A báránynak nem tetszik saját nyelve, a pacsirtákhoz hasonlóan szeretne beszélni, amire a szamár azt tanácsolja neki, hogy felejtse el a saját nyelvét. A bárány ezt meg is teszi, de az új nyelvet nem sikerül megtanulnia, sajátját viszont elfelejti, így senkivel nem tud beszélni, míg újra meg nem tanulja a régi, az elfelejtett, lenézett nyelvet. Michaelis (2008) a következő sorokkal zárja a mesét: „Fontos

⁴ A kötetről módszertani megközelítésű tanulmány jelent meg Márkus Éva (2017) tollából.

mások nyelve és éneke, talán még szebb is az övénel, de mindenkinek a saját anyanyelve a legnagyobb kincse, olyan örökség, melyet akár örökre is el lehet veszíteni.” (Michaelis, 2008, p. 19).

A már említett *Wolki és barátai* című kötet Arnold Krisztina tollából nemcsak német nyelvjárásban írt novellákat tartalmaz, hanem standard német nyelven írt verseket is, amelyek gyerekeknek szólnak, figyelembe veszik érdeklődésüket (például a *Hexenpanne* című vers), nem lekezelve nevelik őket, hanem az ő szintjükön, elfogadva önállóságukat, egyediségüket.⁵

A szekszárdi Deutsche Bühne (Német Színház) rendszeresen műsorra tűz színdarabokat, amelyek közönségeként gyerekek és fiatalok is számításba jöhetnek az óvodás korosztálytól a kamaszokig. Évente 5–6 darabot tekinthetnek meg az érdeklődők. A színház kérésre ki is vonul óvodákba és iskolákba. A *ZsebSzínház* programjukban szereplő darabok osztálytermekben, óvodai csoportszobákban is játszható interaktív kétnyelvű meseelőadások, amelyek a Német Színház oldala alapján támogatják „a megértést, és az aktív nyelvhasználatot is fejlesztik, akár alternatív németórának is felfoghatók. Két – németül és magyarul is játszó – színész varázslatos világokba kalauzolja a gyerekeket bábok, képek és zene segítségével.”⁶ z előadást követően vagy azt megelőzően a darabok mélyebb megismerése céljából a színházpedagógia lehetőségeit is felkínálja a program.

Nemcsak profi színészek előadásai tekinthetők meg német nyelven, a magyarországi németek - hagyományosan a két világháború között - virágzó népszínház tradícióját elevenítik fel a német nyelvű színjátszó fesztiválok óvodástól- a középiskolás korosztályig.

A Rezitationswettbewerb, azaz a szavalóversenyek a leggyakrabban megrendezett események közé tartoznak. Helyi, iskolai, megyei és országos rendezvények egyaránt sok gyereket vonzanak évente. Nemcsak a standard német nyelvet választhatják a szavaló gyerekek, hanem a magyarországi németek tradicionális nyelvváltozatát, a helyi német nyelvjárások egyikét is.

A gyermekkultúra egyik fontos területe az újságírás, ami Magyarországon a német nemzetiségi számára a *Neue Zeitung Junior* hasábjain jelentkezik. Az itt megjelenő cikkeket, híreket, módszertani javaslatokat, valamint irodalmi műveket hivatásos újságírók írják, szerkesztik, időnként egy-egy gyerek tollából származó hírrel például iskolai kirándulásról. Egyes oktatási intézmények, mint például a győntői Tolnai Lajos Gimnázium diákjai a helyi közösség számára folyóiratokat is összeállítanak. A kiadvány címe *Ein-Stein*, ami 1991 óta folyamatosan megjelenik. Most már a 43. számnál tartanak. Az újság három nyelven jelenik meg: angolul, magyarul és németül. A legtöbb cikk magyar nyelven készül. Diákok írják, fényképezik és szerkesztik tanári

⁵ A német nemzetiségi felsőfokú pedagógusképzés is foglalkozik a nemzetiségi gyermekirodalommal, például Márkus Éva 2007-ben megjelent, *A magyarországi németek gyermekirodalma. Szöveg- és feladatgyűjtemény* című tankönyve.

⁶ <https://www.dbu.hu/repertoar/baba-jaga-a-boszorkany> letöltve: 2023. 10. 05.

segítséggel. Meghatározó élmény volt a diákújságírók számára, amikor egyedüli külföldi folyóiratként kooperálhattak a *Süddeutsche Zeitung*gal.

Hagyományok ápolása és teremtése

*Abgedreht!*⁷ címmel 2006 óta rendezi meg a Magyarországi Német Ifjúsági Filmünnepet a Zentrum (Magyarországi Német Kulturális és Információs Központ és Könyvtár)⁸. A fiatalok, általában középiskolások által forgatott, magyarországi németeket érintő tematikájú filmeket díjaznak.

A *Blickpunkt*⁹ – *Képek verseny*e a fentihez hasonló kiírás, amelyet szintén a Zentrum rendez meg, a feladat azonban nem filmek forgatása, hanem fotók készítése magyarországi németeket érintő témákban. Saját készítésű fényképpel, vagy egy saját képből és egy német nyelvű felirattal álló képeslappal, illetve egy felújított archív fotóval lehet nevezni a versenyre.

Az egyik talán legismertebb és legtöbb embert megmozgató esemény a *TrachtTag* (Népviselő Napja) szintén a Zentrum kezdeményezésére indult el kilenc évvel ezelőtt. Egy április végi napon a résztvevők hétköznapi ruházatukat kiegészítik egy népviselethez tartozó darabbal, lehet ez akár egy pacsker, fejkendő, kötény, és ezt viselik azon a napon. Nemcsak az intézményekben, óvodától az egyetemig szoktak részt venni a felhíváson, hanem néha családok is dokumentálják azt, hogy közösnek érzik a Zentrum célját, a népviselet továbbélését, megismertetését szélesebb körben, és hordják a népviselet egy-egy darabját otthon.

A zene és a tánc szeretete hagyományosan jellemzik a németeket Magyarországon. Ennek kapcsán kórusok, fúvós zenekarok és tánccsoportok¹⁰ számára rendeznek országos minősítő versenyeket és találkozókat. Különösen a tánccsoportok nagy száma, azok jelenléte az óvodától a kamaszkorig, a kialakuló közösségi élmények segítik a kötődés kialakulását a német nemzetiség zenei kultúrájához.

A tanösvények nagyon sok területet foglalnak magukba az irodalomtól a képzőművészetten át a helytörténetig. A magyarországi németek számára 2016 óta 14 tematikus tanösvényt¹¹ alakítottak ki, amelyek állomásszerűen vezetnek végig egy adott településen, a múlttól és jelenről, a helyi épületekről, szokásokról, a helység történetéről, fontos személyiségeiről nyújtanak információkat. Ezek olyan háttér- és forrásanyagra épülnek, amelyeket a helyi közösség gyűjtött, közösen gyermekek, fiatalok és intézmények rendszerestek és dolgoztak fel. A magyarázó táblák interaktívak, írásos útmutatókkal rendelkeznek, amelyek célja, hogy az út során felkeltsék kicsik és nagyok

⁷ <https://abgedreht.hu/> (2023. 10. 05.)

⁸ <https://zentrum.hu/de/> (2023. 10. 05.)

⁹ <https://blickpunkt.hu/#/> (2023. 10. 05.)

¹⁰ <https://landesrat.hu/de/veranstaltungen-list/> (2023. 10. 05.)

¹¹ <https://lehrpfad.hu/> (2023. 10. 05.) https://nemzetisegek.hu/repertorium/2018/04/belivek_10-14.pdf (2023. 10. 05.)

kíváncsiságát, és hozzájáruljanak a látogatók ismereteinek bővítéséhez. Az egyes állomások központjában az élményszerű, a közvetlen tapasztalásra épülő ismeretközvetítés áll. Ma 14 településen van tanösvény, vállalnak iskolai és óvodai csoportok számára vezetett foglalkozásokat egyaránt.

Civil szervezetek

Ne feledkezzünk meg azokról az ifjúsági szervezetekről sem, amelyek közösségi háttérrel nyújtanak az érdeklődő fiataloknak. A GJU (Gemeinschaft Junger Ungarndeutscher – Fiatal Magyarországi Németek Közössége)¹² több, mint 20 évvel ezelőtt alakult Pécsen, és azóta tagjai az egész országból érkeznek. Gyakran közösen lépnek be táncszerepek, és vesznek részt programjaiban. Igyekeznek különféle, például sport-, zenei, kirándulásprogramokat szervezni, kiegészítve ezeket közösségépítő rendezvényekkel a tagok megtartása érdekében.

A fenti szervezet idősebb tagjai alapították a VUK (Verein für Ungarndeutsche Kinder – Egyesület Magyarországi Gyermekekért)¹³ egyesületet. A családi programon fiatal családok vesznek részt, ennek megfelelő programokat szerveznek. A közösség megtartása, fejlesztése az egyik cél, míg a másik a gyermekek német, illetve kétnyelvű nevelése. Ehhez adnak ötleteket olyan szülők, akik már tapasztalatok birtokában vannak, és időnként szakemberek is előadnak a témában.

A fenti szervezetek, valamint a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata helyi és országos szinten évente több nyári tábort szervez fiataloknak és gyermekeknek, ahol a német nyelvápoláson és közösségépítésen túl lehetőséget kapnak képzőművészeti alkotások készítésére, játékokra, sportra is.

Összefoglalás

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy ma a magyarországi németeket egyrészt nagyfokú asszimiláció jellemzi, másrészt viszont működő nevelési struktúrával, az országot behálózó nemzetiségi óvodákkal és iskolákkal találkozunk. A német nemzetiség kultúrájának ápolása, a német nyelv megismertetése, úgy tűnik, elsősorban az ő feladatuk lett. Ezt a tézisünket támasztja alá a gyermekkultúra területeinek vizsgálata is. A legtöbb gyermekeknek szóló kulturális program iskolai, óvodai szervezés alapján valósul meg, nem családok töltik ott szabadidejüket, döntenek a program meglátogatásáról. Nem véletlen tehát, hogy a német nemzetiség gyermekkultúrája erre a nemzetiségi oktatási és nevelési rendszerre épül, ezen keresztül valósul meg. A kommersz, populáris elemeket nem találjuk, helyette a népi hagyományok, a kultúra igényesebb területei jelentkeznek, mint például a színház és az irodalom.

A modern elemek vegyülnek a hagyományosakkal, és ez utóbbiakat igyekeznek új megvilágításba helyezni, integrálni a mai körülmények közé. Mivel

¹² <https://www.gju.hu/> (2023. 10. 12.)

¹³ <https://vukinder.hu/> (2023. 10. 05.)

a magyarországi németek közösségeit a 2. világháborút követően megszüntették, feloszlatták, ezért egyfelől a gyermekkultúra új elemeit kellett megteremteni – például német gyermekirodalom, újságírás, szavalás –, másfelől viszont a régi tradíciókat is meg kellett őrizni, illetve újra kellett éleszteni, továbbadni és integrálni, mint például német gyermektánc, népi gyermekirodalom, népviselet. A nyelvtanulás szempontjából nyilván segítség az a kettős kultúra, ami ezekben a művekben tükröződik a szókimondás és ismeretek (történelmi, földrajzi) keresztül. Hiszen bár a nyelv német, de a jelen társadalmi valósága – ahogyan a közös történelem is – magyar. Az így létrejött kettős kötődés olyan hidat alkot a két irodalom és kultúra között, amely a gyerekek számára megkönnyíti a belépést az európai kultúrába.

Ma gyakran halljuk, hogy ami nem található a virtuális térben, az nem is létezik. Ha rátekintünk a magyarországi német kultúra megjelenési formáira, annak gyakorlatára, látjuk, hogy a hagyományos formák dominálnak. Érdemes lenne megfontolni, akár a német nyelv tanulásának motivációja céljából is olyan platformokat elérhetővé tenni, amelyek ötvözik a digitális kultúrát a hagyományos tartalmakkal. Miért ne ismerkedhetnének gyerekek például a német nyelvjárással digitális képeskönyvek, hangoskönyvek oldalairól. Hasonlóan a német népviseletet, népszokásokat olyan modern, a gyerekek számára vonzó feladatokkal, játékokkal lehetne bemutatni, amelyek szerkesztésében akár a legifjabb generáció ismereteit bevonva autentikus oldalakat lehetne oktatás vagy akár otthoni játék, időöltés céljából felkínálni, ötvözve a tradíciót és az innovációt, élve a technikai lehetőségekkel, a jövőbe vezetve a hagyományokat. Jó példák léteznek, mint a *Meine plastikfreie Oma*¹⁴ pályázat, amelynek maradéktalanul sikerül megvalósítania a fenti két szempontot, így elnyerve a gyerekek és fiatalok érdeklődését.

Irodalom

- Arnold, C. (2019). *Wolki und ihre Freunde. Gedichte und Reime, Märchen und Geschichten*. Verband Ungarndeutscher Autoren und Künstler (Reihe Literatur Band 18.).
- Berry, J. W. (2003). Conceptual approaches to acculturation. In Chun, K., M., Organista, P., B. & Marín, G (Eds.), *Acculturation: Advances in Theory, Measurement, and Applied Research* (pp. 17–37.). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10472-004>
- Berry, J. W. & Sam, D. (2016). Theoretical perspectives. In Sam, D. & Berry, J.W. (Eds.), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. Second Edition (pp. 11–29). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316219218.003>
- Bourdieu, P. (1991). Psychischer, sozialer und angeeigneter physischer Raum. In Wentz, M. (Ed.), *Stadt-Räume* (pp. 25–34). Campus.

¹⁴ <https://palyazatok.org/meine-plastikfreie-oma-kepregeny-palyazat/> (2024.03.18.)

- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674028845>
- Bronfenbrenner, U. & Ceci, S. J. (1994). Nature-nurture reconceptualized in developmental perspective: A bioecological model. *Psychological Review*, 101(4), 568–586. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.101.4.568>
- Bús, I. & Klein, Á. (2008). *Die Weitervererbung der Kinderkultur bei den Ungarndeutschen*. Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kar.
- Erb, M. (2018). Magyarországi német tanösvények. Egy sikeres és követendő kezdeményezés. *Nemzetiségek*, 25(10–14), 9372–9376. https://nemzetisegek.hu/reperatorium/2018/04/belivek_10-14.pdf (2023.10.09.)
- Hengst, H. (2002). Zur Verselbstständigung der kommerziellen Kinderkultur. *Televizion*, 15(2), 45–51. https://izi.br.de/deutsch/publikation/televizion/15_2002_2/hengst15_2.pdf (2023.10.12.)
- Herger, E. (1984). *Teufelsgipfel*. Tankönyvkiadó.
- Honig, M.-S. (1999). *Entwurf einer Theorie der Kindheit*. Suhrkamp.
- Honig, M.-S. (2008). Lebensphase Kindheit. In Abels, H., Honig, M.-S., Saake, I. & Weymann, A. (Eds.), *Lebensphasen*. VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Horak, K. & Horak, G. (2014). *Kinderlieder, Reime und Spiele der Ungarndeutschen*. (Ungarndeutsches Archiv 13.) ELTE.
- Honig, M.-S. (1999). *Entwurf einer Theorie der Kindheit*. Suhrkamp.
- Jenkins, H. (1998) Childhood Innocence and Other Modern Myths. In Jenkins, H. (Ed.), *The Children's Culture Reader* (pp. 1–37). New York University Press. <https://doi.org/10.18574/nyu/9780814743782.003.0004> (2023.10.12.)
- Kelle, H. & Breidenstein, G. (1999). Alltagspraktiken von Kindern in ethnomethodologischer Sicht. In Honig, M.-S., Lange, A. & Leu, H.R. (Eds.), *Aus der Perspektive von Kindern?* (pp. 97–111). Juventa Verlag.
- Klein, Á. (2007). *Nyelv és kultúra. Adatok átörökítésükhöz a német nemzetiségi óvodákban*. Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kar.
- Klein, Á. (2011). *Német nemzetiségi oktatás Tolna megyében – Der deutsche Nationalitätenunterricht im Komitat Tolnau*. Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kar.
- Klein, Á. & Márkus, É. (2020). Ungarndeutsche Kinderliteratur. Zwischen Hochdeutsch und Mundart. (= A magyarországi német gyerekirodalom a német irodalmi nyelv és a dialektus tükrében). Évkönyv. XV. (1), *Tanulmánygyűjtemény. Zbornik radova. Papers of Studies. Abhandlungen* (pp. 10–21). Újvidéki Egyetem.
- Koch, V. (1980). *Igele – Bigele: Ungarndeutsche Kinderanthologie*. Tankönyvkiadó.
- Kolosai, N. (2016) A gyermekkultúra jelene. In Kolosai, N. & M, Pintér, T. (2016, Eds.), *A gyermekkultúra jelen(tőség)e* (pp. 9-23). ELTE Tanító- és Óvóképző Kar. <http://www.e-pakk.hu/gykebook.pdf> (2024. 04. 04.)

- Korb, A. & Schuth, J. (2011, Eds.). *Reigöd vum Weidepam. Kaanr Vrzählstickr von Mathilde Geizskopf* (A szomorúfűz gazdagsága. Káni elbeszélések Mathilde Geizskopftól). Neue Zeitung Stiftung.
- Liegle, L. (2003). Kind und Kindheit. In Fried, L., Dippelhofer-Stiern, B., Honig, M-S. & Liegle, L. (Eds.), *Einführung in die Pädagogik der frühen Kindheit* (pp. 14–53). Kohlhammer.
- Márkus, É. (2007, Ed.). „*Ene bene Tintenfass, geh' zur Schul' und lerne was.*” *Eine Text- und Aufgabensammlung zur „Ungarndeutschen Kinderliteratur“ für die Studenten der Nationalitätenkinderpädagoginnen und -grundschullehrerInnenbildung* (= A magyarországi németek gyermekirodalma. Szöveg- és feladatgyűjtemény.) Trezor Kiadó. <http://mek.oszk.hu/08800/08816/08816.pdf> (2023.10.12.)
- Márkus, É. (2017). Praktische Verwendungsbeispiele mundartlicher Texte im Unterricht anhand von Beispielen aus der Märchensammlung *Reigöd vum Weidepam*. In Márkus, É. & Klein, Á. (Eds.), *Ungarndeutsche Kinderliteratur in Theorie und Praxis. Didaktische Handreichung für Pädagog_innen zum Unterricht der ungarndeutschen Nationalitätenkinderliteratur im Kindergarten und in der Primarstufe* (pp. 58–71). PTE KPVK. <https://umz.hu/project/ungarndeutsche-kinderliteratur-in-theorie-und-praxis/> (2023.10.12.)
- Márkus, É. & Klein, Á. (2017, Eds.). *Ungarndeutsche Kinderliteratur in Theorie und Praxis. Didaktische Handreichung für Pädagog_innen zum Unterricht der ungarndeutschen Nationalitätenkinderliteratur im Kindergarten und in der Primarstufe*. PTE KPVK. <https://umz.hu/project/ungarndeutsche-kinderliteratur-in-theorie-und-praxis/> (2023.10.12.)
- Márkus, É. (2021). Baranya megyei német népmesék a nemzetiségi oktatásban – Az Ördögcsúcs című mesekötet. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, (9)1, 131–144. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2021.1.131.144> (2023.10.12.)
- Michaelis, J. (2001). *Zauberhut*. Magyarországi Németek Országos Önkormányzata.
- Michaelis, J. (2008). *Der verlorene Schatz*. Szerzői kiadás.
- Mintz, S. (2006). *Hucks's raft*. Harvard UP.
- Posner, R. (2003). Kultursemiotik. In Nünning, A. & Nünning, V. (Eds.), *Konzepte der Kulturwissenschaften. Theoretische Grundlagen – Ansätze – Perspektiven* (pp. 39–72). Verlag Metzler. https://doi.org/10.1007/978-3-476-02745-0_3
- Mintz, G. (2014). *Geschichte der Deutschen in Ungarn für die 9–12 Klasse*. <http://udgeschichte.hu/> (2023.10.05.)
- Sándor, I. (2013). Gyermekkultúra? *Tanító*, 51(10), 15–17.
- Seifert, M. (1970). Kinderschule Frankfurt, Eschersheimer Landstraße. *Vorgänge. Eine kulturpolitische Korrespondenz*, 5, 158–162.
- Sloterdijk, P. (2005). *Im Weltinnenraum des Kapitals, Zu einer philosophischen Geschichte der terrestrischen Globalisierung*. Suhrkamp Verlag.
- Tomasello, M. (2002). *Die kulturelle Entwicklung des menschlichen Denkens. Zur Evolution der Kognition*. Suhrkamp.

- Tomasello, M. (2020). *Mensch werden. Eine Theorie der Ontogenese*. Suhrkamp.
- Vargha, K. & Rónai, B. (1973). *Der schlaue Bergmannsknappe. Märchen der Bergleute aus dem Komitat Baranya (Südungarn)*. Magyarországi Németek Demokratikus Szövetsége.
- Wild, K. & Metzler, R. (1979). *Hoppe, hoppe Reiter*. Tankönyvkiadó.

Internetes források

- https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-531-92776-3_2 (2019.02.15).
- <https://nepszamlalas2022.ksh.hu/adatbazis/> (2023.10.09).
- <https://www.kinderrechtskonvention.info/recht-auf-altersgemeasse-freizeitbeschaeftigungrecht-auf-spielen-3654/>(2023.10.12.).
- <https://abgedreht.hu/> (2023.10.05.) <https://doi.org/10.1055/s-0043-1776091>
- <https://zentrum.hu/de/> (2023.10.05.) <https://doi.org/10.1055/s-0043-1776091>
- <https://blickpunkt.hu/#/> (2023.10.05.)
- <https://landesrat.hu/de/veranstaltungen-list/> (2023.10.05.)
- <https://lehrpfad.hu/> (2023.10.05.) <https://doi.org/10.1055/s-0043-1776091>
- https://nemzetisegek.hu/repertorium/2018/04/belivek_10-14.pdf (2023.10.05.)
- <https://www.gju.hu/> (2023.10.12.)
- <https://vukinder.hu/> (2023.10.05.) <https://doi.org/10.1055/s-0043-1776091>



Klein, Á.

Children's culture amongst German minority in Hungary

The study examines the concept and constituents of the culture of German-minority children in Hungary on the basis of international trends in the concept and research on children's culture. An important question is the relationship between tradition and modernity and the balance between the two. Based on these, the aim is to provide a comprehensive picture of the children's culture of the German ethnic group in Hungary.

Keywords: children's culture, fields of the children's culture of the German minority in Hungary, modernity and keeping traditions



Klein Ágnes: <https://orcid.org/0000-0001-6108-1914>